

Antireligiositeit is de nieuwste vorm van vreemdelingenhaat

Als ik Facebook open, word ik heel bang. Ik lees daar elke dag dat religies gevaarlijk zijn. Het probleem is niet dat ik zelf bang ben van religies, maar dat u bang moet zijn voor mij omdat ik een religie belijd. Ik ben namelijk aanhanger van een 2000 jaar oude joodse sekte die zich vandaag de rooms-katholieke kerk noemt. Onze leider werd ook al als gevaarlijk beschouwd en onschadelijk gemaakt aan een kruis. Helaas gebeurde dat op niet-deskundige wijze, en omwille van de sabbat ook zonder fatsoenlijke autopsie. Keizer Nero vond ons ook gevaarlijk en nam aangepaste maatregelen, tevergeefs echter om de kwaal definitief uit te roeien..

Alle vervolgingen beginnen met spot en verdachtmaking. Dat was ook zo in Nazi-Duitsland in de jaren dertig. Merk op dat het nazisme ook antireligieus was en dat enkele consequente, niet-zwijgende christenen zo de dood gevonden hebben (Dietrich Bonhoeffer, Titus Brandsma).

Als het antireligieus klimaat in onze maatschappij dus verder escaleert, dan zou het kunnen dat ik op een mooie zondagmiddag bij het verlaten van de kerk als een staatsgevaarlijke gek opgepakt word en gedeporteerd naar een soort Guantanamo bay. Men zal me daar martelen tot ik de namen van andere gevaarlijke kerkgangers opgebiecht heb en vervolgens zal men me daar samen met een aantal moslimbroeders met een injectie onschadelijk maken. Het gevaar van religie zal dan definitief bezworen zijn.

Religie is een weke plek in ons menselijke geest. Het raakt de kern van ons mens-zijn. Het legt de diepste verlangens in de menselijke ziel bloot en maakt de mens kwetsbaar. Via religies komen de hoogste gevoelens en de hoogste kunstuitingen naar boven. Het is gevoelige materie en kan dus inderdaad ook misbruikt worden. We kunnen religie niet negeren of onderdrukken maar we moeten er verstandig en tactvol mee omspringen.

Wie beweert dat religies gevaarlijk zijn, kwetst mensen die een religie belijden. Hij stelt zich eigenlijk zelf onverdraagzaam op. Hij gebruikt dezelfde argumenten als de inquisiteurs die in de zestiende eeuw het lutheranisme gevaarlijk vonden. Achter die angst voor religie zit een vreemde combinatie van eigenhaat en vreemdelingenhaat.

Beginnen we met het tweede: vreemdelingenhaat? Ja, aangezien we onze medebroeder ("allochtoon" – mag ik ook al niet meer zeggen) niet meer mogen discrimineren omwille van zijn huidskleur of zijn nationaliteit, hebben we ijverig gezocht naar een nieuwe reden om hem te haten of te wantrouwen. We hebben die nieuwe reden ook snel gevonden: zijn religie. We menen dat onze antireligiositeit "veilig" is, en zijn religie gevaarlijk. Maar misschien ziet hij het net omgekeerd?

Eigenhaat? Daarvoor moeten we terug naar de opkomst van het fenomeen antireligiositeit. Die antireligiositeit kwam op in verschillende stappen.

Antireligiositeit kwam oorspronkelijk voort uit overdreven religiositeit zonder gebruik van humor. We hebben natuurlijk een zwaar verleden met onze religiositeit. Onze kerk domineerde de maatschappij met machtsmisbruik als meest negatieve bijwerking. Het kindermisbruik werd te lang verzwegen of als een kerkelijke aangelegenheid beschouwd. Het is pas nu dat men inziet dat het fenomeen thuishoort in een strafrechtelijke sfeer.

Er gebeurde ook veel goeds in de Kerk, dat wordt vaak vergeten. Vele geestelijken en leken hebben werkelijk het beste van zichzelf gegeven, maar sommige opvattingen stonden zo haaks op het gezond verstand en sommige praktijken stonden zo haaks op het evangelie dat de Heilige Geest wel noodgedwongen als een duif moest wegvliegen. Dat we van dit zwaar verleden afstand willen nemen is niet meer dan logisch en het is maar goed ook, op voorwaarde dat we het Jezuskind niet met het badwater weggooien, want dan riskeren we in een nieuwe barbarij terecht te komen.

Een tweede belangrijk stap in het ontstaan van de antireligiositeit was de opkomst contestatiebeweging rond 1968. Het was John Lennon die met “Imagine” het vuur aan de lont stak: “Imagine there is no heaven ... and no religion too ..”. De contestatiebeweging kon de figuur van Christus nog wel waarderen als een soort proto-contestatair en John Lennon leek er zelfs op, maar de Kerk werd voortaan beschouwd als een oubollig establishment instituut. De contestatiebeweging heeft zich echter zo goed ingebed in het establishment dat intussen heel wat voorgangers tot ridder geslagen werden door de Queen en het is uiteindelijk tot een echte ‘establishment’ bo-bo (bourgeois-bohémien) cultuur gekomen.

Het moet gezegd dat de contestatiebeweging haar verdiensten heeft. Als de holebi's zich vandaag minder verstoten voelen in de maatschappij dan is dat niet te danken aan de Kerk maar wel aan de contestatiebeweging. Nochtans is de bescherming van de uitgestoten een christelijke plicht die de Kerk eigenlijk zelf had moeten invullen.

De mainstream opvattingen zijn nu helemaal doordrongen van de bobo-cultuur en een verwerping van de religieuze cultuur hoort daarbij. Bejaarde babyboomers verdringen zich nu op de beeldbuis om de meest chaotische en de minst religieuze mens ter wereld te zijn. Wat deze hedendaagse “pausen van de tolerantie” vergeten, is dat John Lennon een echte contestatair was die zijn tekst schreef in een maatschappij die nog echt religieus was. Vandaag is daar niet zoveel moed voor nodig, integendeel er is moed nodig om religie te verdedigen. Alleszins zou John Lennon zich in zijn verstrooide as omdraaien indien hij wist dat zijn tekst vandaag tegen de moslims gebruikt wordt.

In de contestatiebeweging en de bobo cultuur draaide het probleem niet zozeer rond de religie zelf maar eerder rond de compliance inzake de familiale en seksuele moraal van de Kerk. Die moraal is tot op de dag van vandaag zeer veeleisend. Wie niet compliant is, vindt het vaak gemakkelijker te schimpen op de moraalbeheerder dan gewoon toe te geven dat het ideaal te hoog gegrepen is en dat hij niet compliant is. Een typisch kenmerk van de bobo cultuur is dat men zich niet graag zwak en kwetsbaar opstelt, dat laat men liever aan anderen over. Dat men daarbij vaak andere groepen ridiculiseert die wel compliant zijn, ziet men als een bijkomstig neveneffect.

Een derde stap in de opkomst van de antireligiositeit is de opkomst van de Islam in onze contreien. In feite hebben we geen last van de Islam, we hebben hoogstens last van enkele jongeren die het in de voorsteden een beetje te bont maken. Van halal vlees en hoofddoeken hoeven we toch helemaal niet bang te zijn en tot nader order blijven steniging en besnijdenis van vrouwen toch gewoon verboden?

Het is waar dat Taliban en Isis jongens geen zacht gekookte eitjes zijn, dat is vooral een probleem in die regio's. En wat heeft dat met religie te maken? Dit is gewoon misbruik van religie om geweld te plegen. Dat geweld is nog steeds voor 99% tegen andere moslims gericht, dat vergeet men vaak.

Geleerden stellen dan vaak dat de Islam meer is dan een godsdienst en dat moslims de sharia willen instellen. Dat kunnen we natuurlijk niet toelaten. Het is altijd een slecht idee om historische geschriften van eeuwen geleden letterlijk op te vatten. Dat weten wij christenen ook uit vroegere ervaring. Maar is dat een reden om de Islam te verbieden als godsdienst? Het lijkt me even vijandig en een ongegronde veralgemening. Godsdienst-vrijheid is een mensenrecht dat sommigen schijnen te willen terugschroeven. Wel is waar dat in heel wat moslimgroepen een radicalisering plaatsvindt ten gevolge van een hopeloze sociaal- economische toekomst. Het is niet de religie die hen daartoe aanzet maar wel de sociale machteloosheid.

We vergeten ook dat we de radicalisering van de Islam zelf voeden, enerzijds door de olie uit de grond te pompen van mensen die niets hebben, anderzijds door een niet-religieuze en antireligieuze cultuur te promoten die de gevoeligheden van religieuze mensen geweld aandoet. Zo is er geen respect voor normen en waarden die verband houden met een voorname en niet-opzichtige verschijning van de vrouwelijke lichamelijkeheid, met het huwelijk als belangrijk gegeven in de seksualiteit, met de beleving van vasten of ramadan, met de wekelijkse eredienst en de ootmoed tegenover het goddelijke. Ik kan me voorstellen dat heel wat moslims gruwen van onze televisie (omdat ik dat zelf ook doe). Men kan beweren dat de levensstijl van onze TV helden met een korreltje zout moet genomen worden maar het is zeker geen pedagogisch verantwoord voorbeeld, dat mag ook wel eens gezegd worden.

Een vierde stap in de antireligiositeit is de opkomst en het succes van de antireligieuze schrijvers. Ik denk aan Richard Dawkins. Vroeger had je ook al Bertrand Russell maar die heeft nooit hetzelfde wereldwijd succes gekend. Omwille van de gunstige condities gecreëerd in stap 1 tot 3 geloven vele antireligieuze schrijvers dat nu het goede moment gekomen is om de religie de genadestoot te verkopen. Zij verkopen boeken waarin religie als een primitief bijgeloof voorgesteld wordt (vergelijkbaar met astrologie) en waar niet zozeer de religie zelf, maar vooral het misbruik in de rand ten tonele wordt gevoerd. Daarbij wordt nogal eens aangedraafd met het creationisme, hetgeen allang geen issue meer is voor (Europese) christenen.

Nu we de oorzaken van de antireligiositeit kennen, rest de vraag wat er dan wel moet gebeuren? Eerst en vooral moet er een scherpstelling van de begrippen komen. Een religie is een stelsel van geloofsvoorstellingen, wereldbeschouwingen, geschriften, verhalen over mythische figuren, rituelen, normen en waarden die voor de dragers van die religie zin en betekenis hebben. Dat betekent niet dat de dragers van die religie geen respect kunnen opbrengen voor (dragere van) andere religies. Integendeel, iemand die zijn religie goed verstaat en de geschriften in hun historische context probeert te begrijpen – en dus niet al te letterlijk, gaat inzien dat zijn beleving gelijkenis vertoont met de beleving van andere religie-mensen.

Ten tweede moet de mainstream cultuur terug respect opbrengen voor religies. Het is dus van belang dat christelijke, joodse en moslim intellectuelen gaan spreken. Het moet gedaan zijn met de angsthazerij van de katholieke intellectuelen in ons land. Het aantal katholieken dat zich vandaag nog durft te 'outen', is op één hand te tellen. De Kerk moet in dialoog gaan met de andere religies. Dat moet zowel op globaal als op lokaal vlak gebeuren.

Ten derde zijn de scholen bij uitstek geroepen om respect voor religies bij te brengen. Het is dan ook onbegrijpelijk dat er scholen zijn waarin een hoofddoek verboden is, terwijl piercings, tatoeages, blote billen, obscene T-Shirts en dergelijke wél toegelaten zijn. Ik kan dat niet begrijpen, niet als religieuze mens, maar ook niet als rationele mens.

Ten vierde geloof ik als religieuze mens in het nut van gebedshuizen. In deze tijd, waarin de renovatiekosten van de kerken in vraag gesteld worden, is misschien het goede moment gekomen om de bestaande gebedshuizen open te stellen voor meer dan één godsdienst. Dat lijkt een utopie en het zal niet zonder moeilijkheden gaan. De weg naar een wekelijkse multireligieuze eredienst is nog lang. (En ik zou ook de niet-religieuzen daar graag ontmoeten.) Dergelijke multi-religieuze of multi-levensbeschouwelijke erediensten vinden soms al eens plaats na grote rampen of ongelukken met gemeenschappelijk te betreuren doden. Dat bewijst dat het mogelijk is.

Heverlee, 14/8/2014